

TITLUL I

Cheltuielile pe care le presupune un proces civil

Capitolul I. Prezentare generală

§1. Orice proces civil presupune cheltuieli

1. Cheltuielile generate de un proces civil sunt avansate, în primul rând, de stat, care se angajează să garanteze justițiabililor **dreptul de acces la o instanță independentă, imparțială** și care să analizeze pretențiile justițiabililor într-un termen rezonabil.

În al doilea rând, deși **gratuitatea justiției** reprezintă „complementul natural” al egalității părților în procesul civil, înfăptuirea serviciului public al justiției implică unele cheltuieli pe care o parte sau părțile le avansează în cursul desfășurării procesului¹.

¹ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, ed. a 2-a revizuită, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 37.

Capitolul al II-lea. Cheltuielile avansate de stat

§1. Scopul avansării cheltuielilor de către stat

2. Pentru realizarea serviciului public al justiției sunt necesare anumite cheltuieli pe care le avansează, în primă fază, statul.

§2. Domeniul alocării cheltuielilor avansate de către stat

3. Aceste cheltuieli sunt legate de *organizarea instanțelor, de salarizarea magistraților, a personalului auxiliar de specialitate, a personalului economic, administrativ și de serviciu, de activitatea de documentare, informatizare și birotică.*

§3. Rolul cheltuielilor avansate de stat

4. Rolul acestor cheltuieli este de a *asigura comunicarea actelor de procedură (art. 86 și art. 722 C. proc. civ.), emiterea citațiilor și realizarea procedurii de citare, comunicarea hotărârilor judecătorești. Cele din urmă cheltuieli presupun sumele necesare achiziționării colilor de hârtie, a toner-ului pe care și cu care urmează a se imprima citațiile, adresele, hotărârile judecătorești. Acestea sunt așa-zisele **cheltuieli curente pentru procurarea consumabilelor**, care se adaugă la marile cheltuieli legate de *informatizarea instanțelor, asigurarea imprimantelor etc.**

Dintre toate aceste cheltuieli necesare finanțării întregului sistem al justiției doar o parte se regăsesc între cele pe care le presupune un anumit proces civil, privit în mod individual.

5. În contul acestor cheltuieli, s-a prevăzut **obligația de achitare a taxei judiciare de timbru și a timbrului judiciar mobil** de către partea care apelează la serviciul public al justiției.

În acest sens, amintim definiția dată taxelor judiciare de timbru de art. 1 din Ordinul ministrului justiției nr. 760/1999 prin care s-au aprobat Normele metodologice de aplicare a Legii nr. 146/1997 a taxelor judiciare de timbru. Potrivit acestui text, *taxele judiciare de timbru reprezintă plata serviciilor prestate de către instanțele judecătorești, Ministerul Justiției și Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție (n.n. – în prezent, Înalta Curte de Casație și Justiție).*

În același sens, amintim conținutul art. 8 alin. (1) din O.G. nr. 32/1995 privind timbrul judiciar: *veniturile încasate din vânzarea timbrului judiciar se vor folosi pentru buna funcționare a judecătoriilor, tribunalelor, curților de apel, Curții Supreme de Justiție, a parchetelor de pe lângă aceste instanțe, laboratoarelor de expertiză criminalistică, pentru administrarea justiției prin organul de specialitate al administrației publice centrale, pentru realizarea de noi emisiuni ale timbrului judiciar, pentru achiziționarea de publicații și lucrări de specialitate din țară și din străinătate, de sisteme moderne de informatizare și aparatură specifică, pentru acordarea de stimulente magistraților, asimilaților acestora și celorlalte categorii de personal din cadrul instanțelor judecătorești, parchetelor, laboratoarelor de expertiză criminalistică și Ministerului Justiției, pentru organizarea unor acțiuni cu caracter profesional sau social.*

Deci, o importantă particularitate a cheltuielilor efectuate în procesul civil constă în faptul că – indiferent de tipul procedurii parcurse: grațioasă ori contencioasă – invariabil, statul suportă o parte dintre ele, cheltuieli care, *in terminis*, nu se localizează în patrimoniul vreuneia dintre persoanele (fizice sau juridice) implicate în proces¹.

¹ T. Pungă, Cheltuielile de judecată în procesul civil, în *Dreptul* nr. 12/2000, p. 61.

Potrivit art. 722 C. proc. civ., îndeplinirea actelor de procedură și comunicarea lor se fac în mod gratuit. Cheltuielile necesare pentru îndeplinirea actelor de procedură și comunicarea lor, prin poștă sau alte mijloace, ocazionate de desfășurarea procesului, se acoperă din fondurile repartizate anume în acest scop, de la bugetul de stat.

6. În articolele de specialitate¹, a fost exprimată opinia potrivit cu care **ar fi inechitabil ca, până la urmă, cheltuielile avansate de stat să rămână întotdeauna în sarcina acestuia.**

S-a opinat că în procedurile contencioase ele ar trebui recuperate de la persoana căzută în pretenții, iar în cele grațioase, inclusiv divorțul prin consimțământ, precum și în cazul tranzacției, cheltuielile urmând a fi recuperate de la părțile în proces.

În ipoteza renunțării la judecată ori la însuși dreptul pretins, cheltuielile ar trebui recuperate de la titularul cererii de chemare în judecată sau de la persoana care a declanșat diferendul, iar în procedurile de reorganizare judiciară și de faliment, de la debitor sau de la persoana căreia i s-a respins cererea; în caz de primare, respectiva parte de cheltuieți ar trebui restituită de persoana din a cărei vină cererea de chemare în judecată a rămas în nelucrare.

7. Considerăm că se poate lua în discuție și această posibilitate, *de lege ferenda*.

Apreciem însă că în acest caz, ori trebuie desființată obligația de plată a taxelor judiciare de timbru, ori trebuie regândită definiția legală a acestora. Nu s-ar justifica plata de două ori a serviciilor prestate de instanțele judecătorești.

În plus, suntem de părere că s-ar impune în această situație elaborarea unei grile cât mai clare și previzibile de cheltuieli judiciare, și nu stabilirea acestora de către instanțele judecătorești fără o bază de referință.

Ar trebui stabilit, în cazul optării pentru recuperarea la finalul procesului a cheltuielilor judiciare avansate de stat, cât mai clar și transparent

¹ *Ibidem*.

care sunt cheltuielile determinate de o citație, adresă, încheiere ori hotărâre etc.

Reținem totuși că, în prezent, partea care sesizează instanța, ca regulă, are obligația de a achita o taxă judiciară de timbru și de a aplica un timbru judiciar mobil, taxe ce reprezintă **plata serviciilor prestate de instanțele judecătorești**. Aceste taxe reprezintă, în raport de tipul de proces desfășurat, aprecierea prezumată a cheltuielilor necesare desfășurării respectivului proces civil.

Capitolul al III-lea. Cheltuielile avansate de părți

§1. Diversitatea cheltuielilor avansate de părți

8. Dintre cheltuielile necesare bunei funcționări a serviciului public al justiției – numite, de regulă, **cheltuieli judiciare** – doar o parte sunt suportate de părțile implicate în procesul civil, respectiv cele acoperite prin instituirea și achitarea taxelor judiciare de timbru.

9. Aceste cheltuieli nu umplu singure conținutul cheltuielilor efectuate de părțile unui proces civil, ci acestora li se adaugă și alte cheltuieli.

Sunt acele cheltuieli pe care le presupune procesul civil, care sunt avansate pe parcursul procesului de părți: onorariul de avocat, onorariul de executor, transportul martorilor, transportul necesar efectuării cercețării la fața locului etc.

Ceea ce trebuie reținut este că, așa cum nici un litigiu nu se identifică cu un altul, nici cheltuielile de judecată dintr-un proces nu sunt ca structură aidoma altora, decât aparent. Particularitățile sunt cele care le disting și, concomitent, multiple trăsături le apropie.

În timp ce un litigiu relativ simplu poate genera *in terminis* oneroase și structural variate cheltuieli de judecată, o împărțeală judiciară poate fi soluționată cu maximum de celeritate și cu minimum de cheltuieli.

§2. Avantajele medierii

10. Deși dreptul pozitiv recunoaște dreptul de acces liber la instanță, un proces civil poate genera cheltuieli, eforturi, consumuri ce nu mai

fac la fel de atractiv acest drept constituțional. Pentru o parte, procesul civil presupune diverse cheltuieli: cu taxele de timbru, onorarii de avocat, expert, expert-parte, transport, cheltuieli legate de drumul și despăgubirea martorilor etc. De asemenea, un proces este un serios cronofag, iar uneori timpul poate costa partea mai mult decât obiectul procesului. Pe lângă acestea, deloc de neglijat este stresul inerent oricărei pricini judiciare ce presupune adversitate de opinii juridice, pretenții/apărări divergente.

Iată de ce, în anul 2006, venind în întâmpinarea justițiabililor (posibili), legiuitorul român a adoptat „un colac de salvare” pentru sistemul judiciar supraîncărcat. Deși salvarea era gândită atât pentru sistemul judiciar, cât și pentru justițiabili, se pare că nu au fost convinse decât instanțele care, prin diverse mijloace (fluturași atașați citațiilor, anunțuri la începutul ședinței, îndrumări directe adresate părților) au încercat să îndrepte pașii justițiabililor spre serviciile mediatorilor.

În susținerea eforturilor amintite, redăm în cele ce urmează scurte informații referitoare la instituția și avantajele medierii.

11. Potrivit Legii nr. 192/2006 *privind medierea și organizarea profesiei de mediator*, cu modificările și completările ulterioare, medierea reprezintă o *modalitate de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate, confidențialitate și având liberul consimțământ al părților.*

Cu alte cuvinte, în cadrul medierii, o terță persoană specializată, imparțială și neutră, fără putere în luarea deciziei – mediatorul – asistă părțile în dispută, în scopul ca acestea să ajungă la un acord acceptat în beneficiul ambelor părți.

Astfel, medierea este o *negociere asistată, un proces structurat în cadrul căruia părțile în dispută au totală putere de decizie în privința soluției care rezolvă disputa.*

Spre deosebire de procesele tradiționale care se bazează pe principiul potrivit căruia o parte câștigă și o alta pierde, *în cazul medierii soluția este de tip câștig-câștig.*

12. Medierea poate fi utilizată în rezolvarea unei arii largi de conflicte: *drept civil*: grănițuri, revendicări, pretenții, evacuări, obligații de a face, partaje, raporturi locative etc.; *dreptul familiei*: divorțuri, partaje bunuri comune, încredințări minori etc.; *dreptul penal*: plângeri prealabile; *dreptul comercial*: somații de plată, pretenții etc.; *litigii de muncă*: drepturi bănești, desfacerea contractului individual de muncă etc.

Printre **avantajele** medierii pentru părți, enumerăm:

Restituirea taxei de timbru

Părțile pot apela la procedura medierii atât anterior, cât și ulterior declanșării unui conflict în instanță, atât din proprie inițiativă, cât și la recomandarea instanțelor de judecată. În cazul soluționării conflictului prin mediere, instanța va dispune, la cererea părții interesate, restituirea taxei de timbru achitate pentru declanșarea acțiunii judiciare. Astfel, medierea este mai puțin costisitoare decât un proces în instanță.

Medierea este o procedură informală

Procesul de mediere nu se desfășoară conform unei proceduri, cum este cazul proceselor în instanță.

Medierea este convenabilă

Programările la mediere pot fi făcute atât dimineața (luni-sâmbătă), cât și după-amiaza (luni-vineri), iar ședințele de mediere pot fi programate în funcție de timpul și programul părților.

Medierea este confidențială

Sesiunile de mediere nu sunt publice și nu poate fi dezvăluit nimic din ceea ce se discută în timpul medierii.

Medierea este rapidă

Timpul de rezolvare a conflictului în cadrul unui proces de mediere este mult mai redus față de cel al soluționării în instanță.

Prin mediere se obțin rezultate satisfăcătoare

Părțile sunt evident mai satisfăcute de o soluție reciproc acceptată decât de o soluție impusă de către o a treia parte. Mediatorul nu judecă părțile și nu dă verdicte.

Medierea presupune respect

Întrucât procesul de mediere se desfășoară în condiții de respect reciproc, persoanele care se prezintă la mediere vor fi ajutate să își păstreze și să își continue relațiile bune din trecut.

Părțile din conflict nu sunt adversari

În cadrul medierii, părțile se concentrează împreună spre găsirea unei soluții unanim acceptate.

13. *Părțile pot apela la procedura medierii* atât anterior, cât și ulterior declanșării unui conflict în instanță, atât din proprie inițiativă, cât și la sugestia instanțelor de judecată. În cazul soluționării conflictului prin mediere, instanța va dispune, la cererea părții interesate, restituirea taxei de timbru achitate pentru declanșarea acțiunii judiciare.

Mediatorii sunt persoane neutre, care au o pregătire specială în domeniu, fiind autorizați de Consiliul de Mediere.

Mediatorii facilitează comunicarea dintre părți, asistă părțile în procesul de negociere, ajută părțile în găsirea propriilor soluții și, de asemenea, ajută părțile să ajungă la un acord pentru rezolvarea disputei.

Tabloul cu numele mediatorilor autorizați și datele de contact se află pe site-ul Consiliului Medierii: www.cmediere.ro.

14. În esență, pentru lucrarea de față, reținem că apelul la mediere scutește partea de o parte considerabilă a cheltuielilor pe care le-ar presupune altfel un proces civil (taxele de timbru, onorarii de avocat, expert, expert-parte, transport, cheltuieli legate de drumul și despăgubirea martorilor).

În plus, potrivit art. 20 din O.U.G. nr. 51/2008 privind ajutorul public în materie civilă, în cazul în care persoana care îndeplinește condițiile prevăzute la art. 8 alin. (1) sau (2) face dovada că, anterior începerii procesului, a parcurs procedura de mediere a litigiului, beneficiază și de restituirea sumei plătite mediatorului cu titlu de onorariu. De același drept beneficiază și persoana care îndeplinește condițiile prevăzute la art. 8 alin. (1) sau (2), dacă solicită medierea după începerea procesului, dar înainte de prima zi de înfățișare. Suma la a cărei restituire partea are dreptul se stabilește de instanță, prin încheiere pronunțată potrivit art. 15.

Capitolul al IV-lea. Cheltuielile avansate de ordonatori de credite

§1. Reglementare

15. În mai 2009, în peisajul juridic românesc, s-au creat premisele reglementării unui *nou caz de subrogare legală, privitor la cheltuielile de judecată*.

Astfel, în 13 mai 2009, luând în considerare situația economico-financiară în contextul manifestării crizei economice în execuția veniturilor bugetului general consolidat, s-a considerat că este necesară, în primul rând, îmbunătățirea climatului de parteneriat între stat și contribuabilii viabili și de bună-credință prin recunoașterea creanțelor contribuabililor asupra bugetului la data emiterii certificatului de atestare fiscală și compensarea lor potrivit solicitării contribuabilului în scopul evitării blocajelor financiare, acumulării de arierate artificiale și a situațiilor litigioase nejustificate.

Pe de altă parte, s-a apreciat că administrația fiscală trebuie să își simplifice procedurile și să aplice principii de eficiență în colectarea veniturilor bugetare, să limiteze posibilitățile de evaziune fiscală în segmentul stabilirii obligațiilor și al colectării acestora, prin consolidarea competențelor și creșterea vitezei de reacție a organelor sale operative, prin luarea de măsuri asigurătorii în faza incipientă a investigațiilor și direcționarea măsurilor de recuperare spre persoanele beneficiare ale veniturilor nefiscalizate prin atragerea lor în răspundere solidară, urmărindu-se de fapt corelarea tratamentului fiscal al administrației fiscale cu comportamentul fiscal al contribuabilului față de stat.

În considerarea faptului că aceste elemente vizează interesul general public și constituie situații de urgență a căror reglementare nu poate fi

amânată, cu impact direct asupra execuției bugetare a veniturilor, în temeiul art. 115 alin. (4) din Constituția României, republicată, Guvernul României a adoptat Ordonanța de urgență nr. 46/2009 *privind îmbunătățirea procedurilor fiscale și diminuarea evaziunii fiscale*, prin care, la art. IX, s-a statuat:

(1) *Pe perioada cât își desfășoară activitatea, persoanele care ocupă sau au ocupat funcții de demnitate publică, înalții funcționari publici, funcționarii publici și personalul contractual din cadrul Ministerului Finanțelor Publice și al Agenției Naționale de Administrare Fiscală, atât la nivel central, cât și la nivel teritorial, nu răspund civil sau penal, după caz, decât dacă instanțele judecătorești constată îndeplinirea ori omisiunea îndeplinirii de către aceștia cu vinovăție, constând în culpă gravă sau gravă neglijență, a oricărui act ori fapt în legătură cu exercitarea, în condițiile legii, a atribuțiilor ce le revin.*

(2) *Cheltuielile de judecată ocazionate de procedurile judiciare inițiate împotriva persoanelor prevăzute la alin. (1) se suportă de către ordonatorul de credite, urmând să fie recuperate, după caz, de la persoana care a căzut în pretenții, în funcție de gradul de vinovăție a acestora reținut de instanța de judecată.*

(3) *Modalitatea de aplicare a dispozițiilor alin. (2) se stabilește prin ordin al ministrului finanțelor publice.*

Considerăm că legiuitorul nu a fost riguros atunci când a prevăzut că **se suportă** de către ordonatorul de credite cheltuielile de judecată ocazionate de procedurile judiciare inițiate împotriva persoanelor prevăzute la alin. (1), cât timp ulterior a prevăzut că aceste cheltuieli de judecată urmează să fie recuperate. Cheltuielile de judecată ar fi fost suportate de ordonatorii de credite în măsura în care ar fi rămas în sarcina acestora odată ce ar fi fost **avansate**.

Ordinul ministrului finanțelor publice a fost emis abia la 10.01.2011 când, având în vedere prevederile art. IX din O.U.G. nr. 46/2009 privind îmbunătățirea procedurilor fiscale și diminuarea evaziunii fiscale, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 324/2009, în temeiul art. 10 alin. (4) din H.G. nr. 34/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Finanțelor Publice, cu modificările și completările ulterioare, ministrul finanțelor publice a emis Ordinul nr. 50/2011 pentru reglementarea modalității de plată și recuperare a cheltuielilor de

judecată ocazionate de procedurile judiciare inițiate împotriva persoanelor care ocupă sau au ocupat funcții de demnitate publică, înalți funcționari publici, funcționari publici și personal contractual în cadrul Ministerului Finanțelor Publice, al Agenției Naționale de Administrare Fiscală și al unităților aflate în subordinea acesteia, publicat în M. Of. nr. 47/19.01.2011.

§2. Destinatarii reglementării

16. Prevederile ordinului sunt aplicabile persoanelor care îndeplinesc, în mod cumulativ, următoarele condiții:

a) ocupă o funcție de demnitate publică, de înalt funcționar public, de funcționar public ori de personal contractual sau au ocupat o astfel de funcție în cadrul Ministerului Finanțelor Publice, al Agenției Naționale de Administrare Fiscală și al unităților aflate în subordinea acesteia;

b) se află în cursul unei proceduri judiciare având ca obiect acte ori fapte săvârșite în legătură cu funcțiile prevăzute la lit. a);

c) au una dintre calitățile enumerate la art. 3 alin. (2).

În sensul ordinului, persoanele cărora le-a fost aprobată cererea prin care solicită să beneficieze de prevederile art. IX din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 46/2009 privind îmbunătățirea procedurilor fiscale și diminuarea evaziunii fiscale, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 324/2009, și care îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 1 alin. (1) sunt denumite *persoane îndreptățite*, iar Ministerul Finanțelor Publice, Agenția Națională de Administrare Fiscală, Garda Financiară și Autoritatea Națională a Vămirilor sunt denumite *ordonatori de credite*.

Persoanele care îndeplinesc, în mod cumulativ, condițiile prevăzute la art. 1 alin. (1) nu beneficiază de prevederile ordinului dacă au ori aveau suspendat raportul de muncă sau de serviciu, după caz, la momentul săvârșirii actelor ori faptelor în legătură cu care s-au demarat procedurile judiciare.

Beneficiază de prevederile ordinului și persoanele împotriva cărora s-au demarat proceduri judiciare având ca obiect acte ori fapte săvârșite în legătură cu îndeplinirea unor sarcini de serviciu suplimentare.

*Persoanele îndreptățite au dreptul la plata **cheltuielilor de judecată** ocazionate de procedurile judiciare, astfel cum sunt acestea definite în ordin, în limita bugetului aprobat prin legile bugetare anuale.*

În situația în care bugetul aprobat prin legile bugetare anuale nu permite încheierea convenției, a actului adițional sau angajarea de noi cheltuieli în cursul unui an bugetar, după caz, ordonatorul de credite este obligat ca, în termen de 6 luni de la data aprobării cererii prevăzute la art. 5 alin. (1) sau de la data constatării lipsei fondurilor, să facă demersurile necesare pentru a identifica sursele de finanțare, conform prevederilor legale.

§3. Cheltuielile de judecată ocazionate de procedurile judiciare la care au dreptul persoanele îndreptățite

17. Prin **cheltuieli de judecată** ocazionate de procedurile judiciare la care au dreptul persoanele îndreptățite se înțelege cheltuielile cu serviciile avocațiale și cu serviciile de expertiză judiciară, după cum urmează:

a) în cazul procesului civil, cheltuielile efectuate după primirea citației sau a oricărui alt document din care rezultă calitatea de pârât sau chemat în garanție a persoanei îndreptățite și până la rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii judecătorești;

b) în cazul procesului penal, cheltuielile efectuate după începerea urmăririi penale împotriva persoanei îndreptățite și până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești.

Procedurile judiciare în care pot fi plătite cheltuielile prevăzute la art. 3 alin. (1) sunt cele în care persoanele au calitatea de învinuit, inculpat, pârât, chemat în garanție, precum și calitățile corespunzătoare acestora din căile de atac, potrivit Codului de procedură penală și Codului de procedură civilă.